

acaktır. Bunun için seçilen örnek mangala ya da mankala oyunudur. 17. yüzyılda bir kitap yazmış olan Thomas Hyde 1694 tarihli yapıtının Türk oyunlarını tanıttığı bölümünde mangala oyununa da yer vermiştir. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde değişik adlar altında oynanan oyunun kimi yerlerde gene mangala adıyla oynandığını biliyoruz. Örneğin, Gaziantep'teki oyunların adları verilirken mangala adına da rastlıyoruz. Mangala sözcüğünün Arapça taşıma, aktarma, geçirme, bir şeyi başka yere götürme anlamına gelen ve Türkçe'ye girmiş olan "nakl" ve "nakle" kelimelerinden geldiği ileri sürülmektedir. Bu açıklama sürekli taşların bir yerden ötekine aktarılmasına dayanan bir oyun için uygun düşmektedir. Ancak başka yorumlar da yapılabilir. Dilimizdeki kökeni bilinmeyen ve en küçük asker birliği anlamına gelen "manga" sözcüğünde askerlerin alanışı ve bu en küçük birimin genellikle 14 kişi olması bakımından mangala oyununa uyduğu gibi, mangal sözcüğü de bu oyundaki taşların toplandığı çukurlara çağrışım yapmaktadır.

Oyunun bir toplumun kültür birikiminin tanınmasında ne denli önemli olduğunu konuşmamın başında belirtmiştim. Bugün antropologlar bu görüşü benimsemişlerdir. Bir toplumun incelenmesi, o toplumun oyunları inceleme kapsamı içine alınmadıkça eksik kaldığı için, hangi yaşta olursa olsun oynamayan insan da önemli bir kayıptandır. Kutundan yoksun kalmış denebilir. İşte mangala oyunu bu bakımdan iyi bir örnektir.

Önemli bir konu da oyuncaktır. Oyuncaklar oyunda kullanılan araçlar ve gereçlerden ayrıdır. Anadolu köy çocukları kendi oyuncaklarını kendileri yaparlar. Bunlar ilkindir, ama yaratıcılığa dayanan, özgün oyuncaklardır. Hele bunların türlerine göre ya da yörelere göre değişen bir zenginliği öyle zengindir ki, dil folkloru bakımından eşsiz bir kaynaktır.

Çocukluğumda tüm dünyayı kaplayan bir yo-yo salgını vardı. Yo-yo çeşitli madenlerden yapılan yassı, yuvarlak bir nesne olup çevresinde makara gibi ip sarmaya yarayan yuva vardır. İp buraya sarıldıktan sonra aşağıya bırakılınca kendiliğinden çözülerek dönerek aşağıya iner, sonra bu hızla yeniden ip çevresine sarılarak yukarıya doğru çıkar. Sözcüğü bu oyunu Gaziantep'te çıkışa (çıkışağı) diye buluyoruz. Uçurtmalar da çok yaygın ve çeşitlidir.

Elde oynanabilen bu oyunların yanı sıra, çocukları taşıyan, onları sallayan, döndüren, indirip kaldıran "büyük oyuncaklar" diyebileceğimiz oyun araçları vardır, bunların kiminden büyükler de yararlanır. Salıncak, tahterevallı, dönme dolap, atlı karınca gibi. Geçmişte Osmanlılarda salıncak, dönme dolap, atlı karınca gibi büyük boy oyun nesnelere çok gelişmişti. Bu bakımdan Avrupa'dan da ileriydik. Avrupalılar 16. ve 17. yüzyılda bunların resimlerini yayınlamışlardır. Ayrıca bayramlarda kurulan bu tür araçlarda kimi yarışmalar, oyunlar da düzenleniyordu. Örneğin büyük salıncakların tepesine yemişler asılır, kim en çok yükselip bunları koparabilirse kazanırdı.

Sonuç olarak şunu söyleyeceğim: Oyun, geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemlidir. Hem çocuklar için, hem de yetişkinler için. Ben yetmiş yaşına geldim, oyunu hala seviyorum, oynuyor gibi yaşamayı seviyorum. Yabancı bir yazarın 1979'da dediği gibi: İnsan oynadıkça insan olur!

I. Ulusal Sosyal Kültürü Bildiriler
Kitabı, Yayınlar Hazırlayan Prof. Dr.
Belkıs Öner, A.Ü. Sosyal Kültürü
Araştırma ve Yayıncılık Merkezi
Yayıncıları, Ankara, 1997